

การพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี*
YOUTH DEVELOPMENT AND PROBLEM SOLVING USING THE PHILOSOPHY
OF SUFFICIENCY ECONOMY IN THE JUVENILE OBSERVATION AND
PROTECTION CENTER, CHANTHABURI PROVINCE

เอกชัย กิจเกษาเจริญ, เรืองอุไร วรณโก, ทิพวรรณ พละสุขสมบัติ,
นภา จันทร์ตรี, สิริมาส ศรีชาว

Ekachai Kitkasachroen, Ruangurai Wannako, Tippawan Palasuksombat,
Napha Chantre, Sirimas Sornskaow
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Rambhai Barni Rajabhat University
Corresponding Author E-mail: sirimas.s@rbru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชน 2. ศึกษาการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3. นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นคณะทำงานด้านการพัฒนาเยาวชน จำนวน 10 คน พร้อมกับสัมภาษณ์กลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาเยาวชนเก็บและรวบรวมข้อมูลพร้อมทั้งสรุปผลด้วยการวิเคราะห์ข้อสรุปจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1. การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชน มีการนำไปใช้เพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี 2. การพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเยาวชน โดยใช้กระบวนการเกษตรบำบัด ฝึกความรับผิดชอบต่อสังคม การดำเนินชีวิตด้วยการนำรูปแบบเกษตรทฤษฎี ใหม่ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 3. แนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของเยาวชนพบว่า มีการดำรงชีวิต

*Received January 31, 2025; Revised February 25, 2025; Accepted March 2, 2025

บนพื้นฐานของหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน การมีความรู้และมีคุณธรรม เพื่อให้เยาวชนมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต เป็นผู้มีความมุ่งมั่น มีความกตัญญู ความมีสติสัมปชัญญะ ในการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ: การพัฒนาเยาวชน; หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง; การแก้ปัญหาให้กับเยาวชน; สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

Abstract

This research article aims to: 1. study the application of the Philosophy of Sufficiency Economy in the daily lives of youth, 2. explore the development and resolution of youth-related issues through the Philosophy of Sufficiency Economy, and 3. propose guidelines for applying this philosophy to the lives of youth in the Juvenile Observation and Protection Center of Chanthaburi Province. This qualitative study involves document analysis of relevant academic papers, books, and research articles, along with interviews conducted with ten key informants who are youth development professionals. Additionally, focused group discussions were conducted with policymakers involved in youth rehabilitation projects. The data were collected, analyzed, and synthesized through thematic analysis of the interview findings.

The research findings indicate that: 1. the application of the Philosophy of Sufficiency Economy in youths' daily lives fosters a mindset shift towards self-discipline and moral behavior; 2. the development and problem-solving processes for youth based on this philosophy involve behavior modification through agricultural therapy, fostering social responsibility, and improving quality of life by integrating the New Theory Agriculture model; and 3. the practical application of the Sufficiency Economy Philosophy in youths' lives emphasizes the principles of moderation, reasonableness, and resilience, alongside knowledge and ethical values. These principles help instill a sense of moral awareness, honesty, patience, perseverance, and the ability to apply wisdom in daily decision-making. Furthermore, they promote kindness, gratitude, and mindfulness, enabling youth to lead responsible and ethical lives.

Keywords: Youth Development; Sufficiency Economy Philosophy; Youth Problem Solving; Juvenile Observation and Protection Center

บทนำ

ปัญหาของเยาวชน ณ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ต้องทำการแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนที่กระทำความผิดในด้านต่าง ๆ ต้องมีการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หรือปัญหาเบื้องต้น เพื่อวางแผนในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมในแต่ละคน มีการแก้ไขและบำบัดเบื้องต้น (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2564) เช่น กิจกรรมธรรมะบำบัด ดนตรีบำบัด การกีฬาและสันทนาการ กิจกรรมบำบัดผู้เสพยาตามโปรแกรมบำบัดฟื้นฟู ส่งเสริมทักษะการปรับตัว และต้องมีขั้นตอนกระบวนการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชน มีความพร้อมในการดำรงชีวิตในสังคม ขั้นตอนที่สำคัญต้องมีการทำจิตวิทยาตรวจวินิจฉัยทางจิตวิทยาคลินิกแก่เด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดกิจกรรมบำบัดจิตวิทยา และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ ส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างมีคุณภาพ และปรับการใช้ชีวิตเพื่อให้อยู่ร่วมกับสังคมภายนอกอย่างมีความสุข สถานพินิจฯ ได้อบรมสั่งสอน แก้ไขพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสมเพื่อให้เด็กและเยาวชนกลับสู่ครอบครัว สังคม โดยไม่สร้างปัญหาให้กับครอบครัวและสังคมอีก (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2564)

จากปัญหาเยาวชนดังกล่าวข้างต้น การน้อมเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาแก้ปัญหาก็ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้คู่คุณธรรม โดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2 เงื่อนไข (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2559) ประกอบด้วย 1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับ วิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณา ให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ และ 2. เงื่อนไข คุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและ มีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต การน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นกรอบนำทางชีวิตเงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม การน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นกรอบนำทางชีวิต ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหนึ่งในแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ได้พระราชทานพระราชดำริ ให้แก่คนไทยนำไป ปฏิบัติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 รวมถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 45 ปีแล้วตั้งพระบรมราโชวาทในพิธี พระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ความตอน หนึ่งว่า

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร (กชกร ชำนาญกิตติชัย และคณะ, 2554)

ทั้งนี้ การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี มีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นในการศึกษาในครั้งนี้กล่าว คือ ประเด็นแรกคือการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี นั้นเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและเหมาะสมกับบริบทการดำเนินชีวิตในสังคมไทยในปัจจุบัน ขั้นแรกต้องยึดหลักพึ่งตนเอง คือ การส่งเสริมแนวคิดให้เยาวชนพยายามพึ่งตนเองให้ได้ก่อน ในแต่ละครอบครัวมีการบริหารจัดการอย่างพอดี มีความประหยัดไม่ฟุ้งเฟ้อ สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนต้องรู้จักตนเอง เช่นเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ข้อมูล รายรับ-รายจ่าย ในครอบครัวของตนเอง สามารถรักษาระดับการใช้จ่ายของตน ไม่ให้เป็นหนี้ และรู้จักตั้งศักยภาพในตัวเองที่ได้รับการพัฒนาจากการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการใช้ชีวิตประจำวัน ประเด็นที่สอง การพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี เป็นการในเรื่องของปัจจัยสี่ให้ได้ในระดับหนึ่ง สำหรับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาให้กับเยาวชนนั้น ต้องเริ่มต้นจะต้องนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นหลักชัยเกี่ยวกับปัจจัยในการดำเนินชีวิตดำรงตนในสังคมให้เหมาะสม มีความพอประมาณในการหารายได้ในการใช้จ่าย มีคุณธรรมในการทำงาน ไม่ทำงานทุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินตัว ดูแลตนเองและครอบครัวอย่างเหมาะสม ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตัวเอง และตั้งอยู่บนความไม่ประมาทด้วยการเพิ่มรายได้ให้มีหลายช่องทาง เพื่อลดความเสี่ยงในการขาดรายได้ในกรณีฉุกเฉิน เช่น การเลิกจ้าง อุบัติเหตุ หรือเกิดภาวะประสบภัยต่าง ๆ ผลจากการศึกษานำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาหรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานและส่งเสริมให้เยาวชนในพื้นที่ดำเนินชีวิตตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความพร้อมในการปรับตัวในยุควิกฤติได้เป็นอย่างดีและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาจะนำไปสู่การมีคุณธรรม จริยธรรม และมีความรู้ติดตัวไปดำรงชีวิตในสังคมและประเด็นที่สาม คือ แนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ซึ่งผลจากการศึกษานำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาหรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานและส่งเสริมให้เยาวชนในพื้นที่ดำเนินชีวิตตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง มีความพร้อมในการปรับตัวในยุควิกฤติได้เป็นอย่างดีและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาจะนำไปสู่การมีคุณธรรม จริยธรรม และมีความรู้ติดตัวไปดำรงชีวิตในสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ และศึกษาค้นคว้าด้วยเอกสาร รวบรวมข้อมูลจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากเอกสาร งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ บทความวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์คณะทำงานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้กับเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

คือ คณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้กับเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี จำนวนทั้งสิ้น 10 คน โดยเลือกแบบเจาะจงกับผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบบันทึกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นวิธีการ (Methods) และข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Material) ที่เข้าซ้อนกันของข้อมูล

5.2 การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการกระทำกับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร จะกระทำโดยการพยายามทำให้ข้อมูลนั้นเป็นจำนวนที่นับได้ มักใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารในการวิจัยเอกสาร

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่าสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีหน้าที่ ควบคุม ดูแล บำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนาอุปนิสัย เพื่อปรับเปลี่ยนแนวทางการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อจะได้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การนำแนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาปรับใช้ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะเป็นผลดีต่อสังคมอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาเยาวชนให้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวันขณะยังอยู่ในระหว่างการคุมประพฤติ เช่นการฝึกสมาธิ การฝึกให้มีวินัยในตนเอง การเรียนรู้ทางวิชาการต่าง ๆ การรู้จักประมาณตน การฝึกอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ การปรับตัวเข้ากับคนอื่น การเรียนรู้ในการแสดงน้ำใจต่อคนอื่น การสร้างวินัยและจัดระเบียบแถว ซึ่งจะทำให้เยาวชนเข้าใจตนเองมากขึ้นและในปัจจุบันหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับโดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง การนำไปใช้ในสาขาต่าง ๆ ของสังคมเป็นการส่งเสริมให้อยู่รอดได้ในสภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน เป็นการแก้ไขและพัฒนาได้อย่างตรงประเด็นที่สุด โดยมีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ 1. ดำเนินการด้านการควบคุม ดูแล บำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนาพฤติกรรมเสียและสงเคราะห์ เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เข้ารับการฝึกอบรม 2. ดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชนและประสานความร่วมมือเพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก 3. ปฏิบัติงานร่วมหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย การแก้ไขปัญหาของเยาวชนโดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาแก้ไขปัญหาของเยาวชน ซึ่งจะได้ประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีและสามารถออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข การร่วมมือกันแก้ไขปัญหานี้มีหลักที่สำคัญที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร พระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง หลักสูตรฯ จึงนำมาใช้ในการแก้ปัญหานี้

2. ผลศึกษาการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรีเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเยาวชน ในสถานพินิจฯ โดยใช้หลักการ 3 ห่วง ได้แก่ 1. ความพอประมาณ 2. ความมีเหตุผล และ 3. มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และหลัก 2 เงื่อนไข ได้แก่ 1.เงื่อนไขความรู้ 2 เงื่อนไขคุณธรรม ด้วยกระบวนการเกษตรบำบัด ด้วยวิธีการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์พร้อมกับฝึกความรับผิดชอบต่อสังคม และให้มีวิชาความรู้ติดตัวหลังจากออกจากสถานพินิจฯ ไปแล้ว และดำเนินการในรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ผสมผสานกับโคก หนอง นา โมเดล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี พร้อมกับ

ฝึกทักษะการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับเยาวชนในสถานพินิจจากโครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการดำเนินการการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมการพัฒนา	การดำเนินการ	ผลลัพธ์การพัฒนา
1. การสร้างเล้าไก่	การฝึกทักษะเกี่ยวกับการนำผลผลิตไปใช้ประกอบอาหารการช่วยลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารกลางวัน และเมื่อเหลือจึงนำไปขายเป็นการเพิ่มรายได้ต่อไป	เงื่อนไขการเรียนรู้
2. การสร้างเล้าหมูหลุม	เป็นการนำประยุกต์ใช้พื้นที่ว่างให้เกิดประโยชน์ สร้างรายได้ให้กับเยาวชน	ความพอประมาณ
3. การจัดสรรพื้นที่ทำการเกษตร	การจัดทำกิจกรรมทำนา ปลูกข้าว ปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกไม้ยืนต้น เช่น มะนาว มะกรูด ปลูกพืชผัก เช่น แตงกวา บวบ คื่นหีว ผักกวางตุ้งจีน เป็นต้น เพื่อให้เข้าใจระบบการปลูกพืชหมุนเวียน	ความพอประมาณ
4. กิจกรรมปลูกข้าว	การเรียนรู้วิถีชีวิตชาวนา และได้ปฏิบัติจริงในการทำนาปลูกข้าว ทั้งการดำนา การหว่านข้าวและการเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมสืบกันมา ทั้งยังทำให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของข้าว และอาชีพการทำนา และช่วยกันส่งเสริมรักษาสืบสานประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาให้คงอยู่ต่อไป	มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี
5. กิจกรรมปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ (ปลูก ผักคะน้า, ผักกวางตุ้ง, ผักบุ้ง)	การพัฒนาความรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง ตั้งแต่กระบวนการยกร่องเตรียมแปลงปลูกผักขึ้นตอนการปลูกและดูแลจนกระทั่งขึ้นตอนการเก็บเกี่ยวผลผลิตและจำหน่าย	ความพอประมาณ
6. กิจกรรมปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ (ปลูก ชะอม, แตง, ถั่วฝักยาว, มะเขือเทศ)	การลดต้นทุนการปลูกพืช และสร้างแนวรั้วกินได้ให้กับครัวเรือน	มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี
7. กิจกรรมปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ (ปลูกมะนาว)	การลดต้นทุนการปลูกพืช และสร้างแนวรั้วกินได้ให้กับครัวเรือนและมีทักษะต่าง ๆ ที่หลากหลายสามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามความสนใจและความเหมาะสมกับพื้นที่	ความพอประมาณ
8. กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์และการเลี้ยงสัตว์น้ำ	การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศน์น้ำ ได้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์	มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้
9. กิจกรรมการเลี้ยงหมู	เพื่อนำมูลของหมูมาทำเป็นปุ๋ยคอกเพื่อนำไปใช้ในการเกษตรต่อไป	ความพอประมาณ

ตารางที่ 1 ผลการดำเนินการการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

กิจกรรมการพัฒนา	การดำเนินการ	ผลลัพธ์การพัฒนา
10. กิจกรรมให้ความรู้เรื่องการสาธิตวิธีทำปุ๋ยหมัก	เป็นกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนมองเห็นถึงประโยชน์ ของเศษใบไม้ ผลไม้ หรือแม้แต่เศษอาหาร ที่เดิมเรามองว่าเป็นเพียงขยะที่ต้องทำลายทิ้งเท่านั้น แต่กลับสามารถนำมาทำให้เกิดประโยชน์ ด้วยการนำมาทำเป็นปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อใช้ในการเกษตรได้เป็นอย่างดี	ความมีเหตุผล เงื่อนไขความรู้
11. กิจกรรมให้ความรู้เรื่อง การสาธิตวิธีทำอาหารหมูจากหอยกกล้วย	กิจกรรมให้ความรู้เรื่อง การสาธิตวิธีทำอาหารหมูจากหอยกกล้วย เป็นการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ลดต้นทุนต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ค่าใช้จ่ายของอาหารหมูลดลง	มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขคุณธรรม
12. กิจกรรมให้ความรู้เรื่องการใช้ประโยชน์จากเชื้อไตรโคเดอร์มา	การใช้ประโยชน์จากเชื้อไตรโคเดอร์มา เพื่อป้องกันกำจัดโรคร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์บำรุงดิน	ความพอประมาณ เงื่อนไขความรู้
13. กิจกรรมให้ความรู้เรื่อง การฝึกวิชาชีพ “ช่างตัดผม”	เพื่อฝึกวิชาชีพในการนำไปสู่การประกอบอาชีพหลัก สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว	ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้

จากผลการดำเนินงานพบว่า ในการแก้ปัญหานั้น ได้มีการจัดกิจกรรมที่มุ่งตอบโจทย์ของความยั่งยืนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม ลดการพึ่งพิงจากภายนอก เพื่อป้องกันปัญหาการได้รับการยอมรับจากสังคม หรือปัญหาเกี่ยวกับการไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ซึ่งแต่ละกิจกรรมนั้นเยาวชนสามารถนำไปปฏิบัติปฏิบัติได้จริงและสามารถเลี้ยงชีพได้ ประกอบกับสามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้จริงอีกด้วย

3. แนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตของเยาวชนนั้นอยู่บนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

3.1 ความพอประมาณ : เยาวชนนำหลักความพอดี เข้ามาใช้ในการชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของความประหยัด อดออม และการไม่กู้ยืมเพื่อนำมาใช้จ่าย

แนวปฏิบัติที่ดีของเยาวชน : การจัดทำบัญชีครัวเรือน บัญชีต้นทุน การคำนวณต้นทุนจากกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ

3.2 ความมีเหตุผล : เยาวชนนำหลักเหตุผลมาประยุกต์ใช้ด้วยการวิเคราะห์ความจำเป็นบนพื้นฐานความประหยัด ต้องคิดอย่างรอบคอบทั้งในด้านของรายจ่าย

แนวปฏิบัติที่ดีของเยาวชน : การร่วมกันวางแผนและปรับปรุงพื้นที่ในการจัดทำกิจกรรมโดยร่วมกันแสดงความคิดเห็นและร่วมกันลงมือสร้างพื้นที่เรียนรู้ โดยมีฐานคิด คือ การมีงบประมาณที่จำกัด

3.3 การมีภูมิคุ้มกัน : ภูมิคุ้มกันที่ดีคือการสร้างวินัยการออมให้กับตนเอง รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมีความรู้และคุณธรรม

แนวปฏิบัติที่ดีของเยาวชน : กระบุงออมสิน การจดบันทึกรายรับ รายจ่าย การหักต้นทุนกิจกรรม การแบ่งปันรายได้

3.4 การมีความรู้ : เน้นแนวคิดรู้และเข้าใจบริบทการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ด้วยการมีสติในการดำเนินชีวิต

แนวปฏิบัติที่ดีของเยาวชน : หลักปฏิบัติเกี่ยวกับการเคารพตนเอง และเคารพผู้อื่น การฝึกสมาธิ และปฏิบัติธรรมเบื้องต้น

3.5 การมีคุณธรรม : เยาวชนมีพื้นฐานของความประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัยเป็นคนดี มีความรู้และอยู่ดีมีสุข

แนวปฏิบัติที่ดีของเยาวชน : กิจกรรมการเรียนรู้การสร้างวินัยในตนเอง จากตารางการบำรุงรักษาพืชสวนครัว ตารางเวรเข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ความตรงต่อเวลา

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่าสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีหน้าที่ ควบคุม ดูแล บำบัด แก้ไข พื้นฟู ป้องกัน พัฒนาอุปนิสัย เพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อจะได้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การนำแนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาปรับใช้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะเป็นผลดีต่อสังคมอย่างยั่งยืน และในปัจจุบันหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับโดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง การนำไปใช้ในสาขาต่าง ๆ ของสังคมเป็นการส่งเสริมให้อยู่รอดได้ในสภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน เป็นการแก้ไขและพัฒนาได้อย่างตรงประเด็นที่สุด ซึ่งการแก้ไขปัญหาของเยาวชนโดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาแก้ไขปัญหาของเยาวชน ซึ่งจะได้ประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีและสามารถออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข การร่วมมือกันแก้ไขปัญหานี้มีหลักที่สำคัญที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร พระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง หลักสูตรฯ จึงนำมาใช้ในการแก้ปัญหานี้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุธีจริยวัฒน์ (สาคร ชิตงกโร) และคณะ (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ต้องให้สอดคล้องกับสังคม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการปรับตัวและ

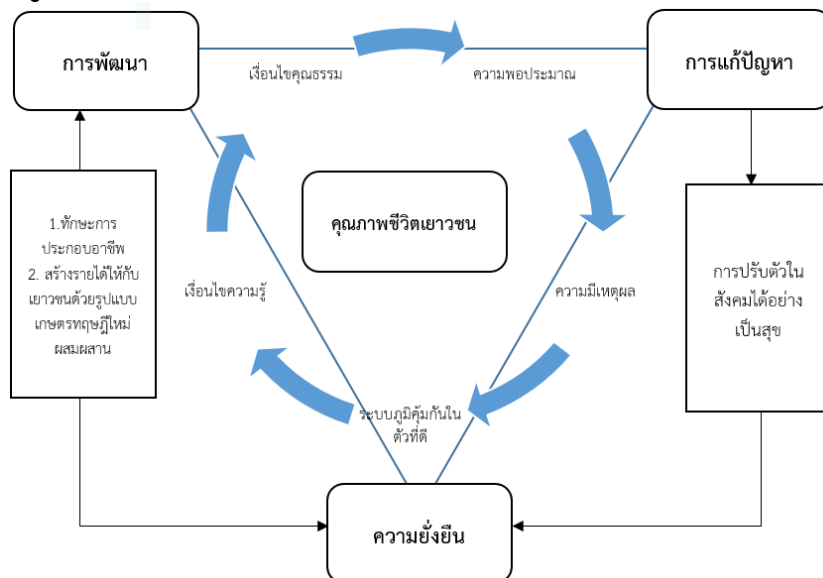

ต้องไม่เปลี่ยนแปลงพื้นฐานทางสังคม และสอดคล้องกับงานวิจัยของหทัยชนก คะตะสมบุรณ์ (2564) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านเนินถ่าน หมู่ที่ 6 ตำบลเสือโฮกอำเภอมือง จังหวัดชัยนาท พบว่าปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อน คือ การสร้างองค์ความรู้และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ด้วยตัวเยาวชนเอง ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้เนื่องจากบริบทการพัฒนานั้นเยาวชนในสถานพินิจจำเป็นต้องมีการพัฒนาด้วยการสร้างองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อจะนำไปสู่การใช้จริงในชีวิตประจำวันและเพื่อให้เยาวชนมีการปรับตัวยอมรับการเปลี่ยนแปลงจากบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับเยาวชนเมื่อต้องออกไปสู่โลกแห่งความเป็นจริง

2. ผลศึกษาการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเยาวชนในสถานพินิจฯ โดยใช้กระบวนการเกษตรบำบัด ด้วยวิธีการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์พร้อมกับฝึกความรับผิดชอบต่อสังคม และให้มีวิชาความรู้ติดตัวหลังจากออกจากสถานพินิจฯ ไปแล้ว และดำเนินการในรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ผสมผสานกับโคก หนอง นา โมเดล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี พร้อมกับฝึกทักษะการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับเยาวชนในสถานพินิจ ในการแก้ไขปัญหา นั้น ได้มีการจัดกิจกรรมที่มุ่งตอบโจทย์ของความยั่งยืนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม ลดการพึ่งพิงจากภายนอก เพื่อป้องกันปัญหาการได้รับการยอมรับจากสังคม หรือปัญหาเกี่ยวกับการไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมซึ่งแต่ละกิจกรรมนั้นเยาวชนสามารถนำไปปฏิบัติปฏิบัติได้จริงและสามารถเลี้ยงชีพได้ ประกอบกับ สามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้จริงอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของไมตรี อินทรีย์ะทวิช และคณะ (2564) ที่กล่าวว่า การสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของการดำเนินชีวิตการไม่สร้างปัญหา การประยุกต์ใช้ความรู้สู่การสร้างรายได้ โดยไม่ลงทุนเกินตัว และสอดคล้องกับงานวิจัยของธัญพัทธ์ วัฒนจิรพันธุ์ และจงจิต ลีอ่อนรัมย์ (2564) ที่กล่าวว่า ความพอมีพอกินจะเป็นรูปแบบให้เยาวชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยลดการพึ่งพิงจากภายนอก ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อเยาวชนได้พ้นโทษและออกสู่สังคมแล้วแนวคิดหรือทักษะต่าง ๆ ที่ได้รับการพัฒนาจากกิจกรรมเกษตรบำบัดนั้นจะสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริงเนื่องจากข้อมูลพื้นฐานครอบครัวของเยาวชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การพัฒนาเพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเชื่อมโยงกิจกรรมเกษตรกับการพัฒนาทักษะชีวิตจึงเป็นกิจกรรมที่นำไปสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับสถานะเศรษฐกิจของครอบครัวเยาวชนเป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้การพัฒนานั้นสถานพินิจได้พัฒนาโดยฐานคิดจาก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับเยาวชนให้มากที่สุดเท่าที่จะพัฒนาได้

3. แนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตของเยาวชนนั้นอยู่บนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน การมีความรู้ และมีคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบุญลือ วันทายนต์ (2563) ที่กล่าวว่า ครอบครัวเป็นจุดรวมของสมาชิก หากพื้นฐานของครอบครัวปลูกฝังสิ่งดี ๆ หรือสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชนจะเป็นเกราะภูมิคุ้มกันอย่างดีให้กับเยาวชนได้ทุกมิติ ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาในมิติต่าง ๆ นั้นจะส่งผลให้เยาวชน ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต มีหลักเหตุผลในการตัดสินใจและความพอดีเกิดเป็นภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดี มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต โดยเน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียงนั้น ต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจที่มีคุณธรรม ประกอบด้วย มีความตระหนักในความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจ มีความอดทน ความรอบคอบ และความเพียร ตลอดจนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามความรู้และประสบการณ์การรับรู้และการตัดสินใจของเยาวชน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปตามโอกาส สภาพสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมพื้นฐานของการดำเนินชีวิตในแต่ละชุมชนของเยาวชน โดยจะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และคุณธรรมคู่กันอย่างสมดุล

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 การพัฒนาและแก้ไขปัญหายาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี

สำหรับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเยาวชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรีนั้น เป็นการพัฒนาเพื่อปรับเปลี่ยน แนวคิดการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อจะได้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การนำแนวคิดปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาปรับใช้ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะเป็นผลดีต่อสังคม อย่างยั่งยืนและในปัจจุบันหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับโดยทั่วไปอย่าง กว้างขวาง การนำไปใช้ในสาขาต่าง ๆ ของสังคมเป็นการส่งเสริมให้อยู่รอดได้ในสภาวะเศรษฐกิจ ปัจจุบัน โดยการพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้กับเยาวชนด้วยรูปแบบเกษตร ทฤษฎีทฤษฎีใหม่ผสมผสาน พร้อมกับการเสริมสร้างบนพื้นฐานของหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน การมีความรู้ และมีคุณธรรม เพื่อให้เยาวชนมีความตระหนัก ในคุณธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ให้แก่ เจ้าหน้าที่ เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ชาวบ้านในชุมชน และผู้สนใจทั่วไป
2. เป็นการสืบสานรักษาและต่อยอด โครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ให้ดำรงอยู่คู่ประเทศไทย ตลอดไป
3. เป็นการเพิ่มโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำในการเรียนรู้ให้แก่เยาวชนในสถานพินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างความเสมอภาคและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการพัฒนากิจกรรมดังกล่าวทำให้เยาวชนได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีทักษะ ในการดำเนินชีวิต ได้รับการพัฒนาทักษะตาม ๆ เพื่อนำไปประกอบอาชีพตามความถนัดและความ สนใจของตนเองได้มากที่สุดพร้อมกับสามารถวางแผนการดำเนินชีวิตเมื่อได้รับการพ้นโทษแล้ว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. สนับสนุนการจัดทำบัญชีครัวเรือน รายรับรายจ่าย เงินออม เป็นประจำเพื่อให้รู้ ค่าใช้จ่าย สิ่งที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน
2. สร้างภูมิคุ้มกันด้วยความรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ทันสมัยรู้เท่าทันโลก ใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่เชื่อหลงมกมายกับสิ่งต่าง ๆ มากเกินไป
3. ส่งเสริมแนวทางในการดำเนินชีวิตด้วยการยึดหลักศีลธรรมและใช้ชีวิตอย่างมีสติ

เอกสารอ้างอิง

- กชกร ชำนาญกิตติชัย และคณะ. (2554). การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ธัญญพัทธ์ วัฒนจิรพันธุ์ และจงจิต ลืออ่อนรัมย์. (2564). แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไร่หลักทอง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(6), 298-312.
- บุญลือ วันทายนต์. (2563). *พฤติกรรมรวมหมู่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระครูสุธีจริยวัฒน์ (สาคร ชิตงักโร) และคณะ. (2564). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(5), 197-209.
- ไมตรี อินทรีย์ะทวิช และคณะ. (2564). การจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, 8(3), 86-98.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2564). *คู่มือศูนย์เรียนรู้และขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็น พี บี กรุ๊ป จำกัด.
- หทัยชนก คตะสมบุรณ์. (2564). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านเนินถ่าน หมู่ที่ 6 ตำบลเสื่อโฮก อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(7), 270-286.

